

**PRESERVE
THE
ENVIRONMENT**

Kapitel 11
Klimat och miljö

Kapitel 11

Klimat och miljö

En av de allra viktigaste globala framtidsfrågorna är om vi ska klara av att stoppa klimatförändringarna och få en hållbar utveckling. Klimatförändringarna riskerar människors liv och hälsa, fattiga blir ännu fattigare. På sikt kan vi även få allt fler klimatflyktingar som inte längre kan försörja sig och överleva där de bor.

Klimatförändringarna beror till stor del på människors beteenden, att vi konsumerar för mycket och på ett felaktigt sätt. Kanske måste vi förändra hela vårt sätt att se på utveckling.

Så fungerar växthuseffekten

När man talar om klimatkatastrofen nämns ofta ordet växthuseffekt. Denna effekt är en förutsättning för allt liv på jorden. Men genom vår konsumtion och vårt sätt att leva skyndar vi på en utveckling som får katastrofala följder.

Klimatkatastrofen slår värst mot de mest socialt och ekonomiskt utsatta i världen. Demonstration vid World Social Forum i Nairobi, Kenya.

Foto: Anna-Lena Lodenius

Solens strålar når jorden, och en del av värmestrålningen som bildas hålls kvar av de så kallade växthusgaserna som finns i atmosfären. Växthusgaserna, som till största delen består av koldioxid, lägger sig som en filt runt jorden. Solljuset släpps in, men värmen blir kvar.

Om täcket blir för tätt kan temperaturen stiga för mycket. Det är därför klimatet bli varmare. Men växthuseffekten betyder inte att det blir varmare överallt. Förändringarna gör att vissa delar av jorden snarare får längre och kallare vintrar.

Den viktigaste orsaken till växthuseffekten är att vi använder mycket fossila bränslen som olja, kol och naturgaser. Bensindrivna bilar är ett av problemen. Förbränning av olika slags fossiler skapar koldioxid som står för 60 procent av växthuseffekten. Mängden koldioxid i atmosfären har ökat med mer än 35 procent de senaste 250 åren.

Också det moderna jordbruket och skogsskövlingen spelar roll. Växtligheten på jorden samspelar med människan genom att förbruka koldioxid och förvandla det till syre. Ju mer som växer på planeten, desto bättre förutsättningar för ren luft och en bra miljö. Om vi skövlar till exempel stora områden av regnskogar minskar vi möjligheterna att ta hand om de ökade koldioxidutsläppen.

Även om vi genomför stora åtgärder mot koldioxidutsläppen kommer klimatet att fortsätta förändras. Det finns en tröghet i systemet som gör att det tar tid, kanske flera hundra år, innan vissa förändringar märks. Det går alltså inte att snabbt stoppa utvecklingen, däremot kan vi göra att förändringarna hålls tillbaka och inte kommer lika snabbt.

Än så länge märks få förbättringar, tvärtom har utsläppen ökat dramatiskt de senaste årtiondena. 1970–2008 ökade utsläppen av koldioxid med 80 hela procent.

Källa: Naturvårdsverket, 2011.

FN:s klimatpanel varnade

I början av februari 2007 presenterade FN en rapport om klimatet som fick stort genomslag i medierna. Hela 90 procent av klimatförändringarna är med största sannolikhet människans verk, hävdades det, och utvecklingen accelererar. Därför måste en förändring ske snabbt.

Bakom rapporten stod FN:s klimatpanel som består av forskare från 130 länder, sammanlagt hade 2500 forskare deltagit i arbetet. Panelen bygger sina rapporter på att samla in all tillgänglig forskning, tusentals sidor användes för att göra en sammanfattning av läget. Rapporten var den hittills skarpaste som presenterats sedan FN:s klimatpanel (Intergovernmental Panel on Climate Change, förkortat IPCC) bildades 1988.

Enligt FN-dokumentet stiger temperaturen med mellan 1,8 och 4,0 grader fram till år 2100. Kanske blir det ännu mer, om vi fortsätter att släppa ut lika mycket eller mer växthusgaser som tidigare. Världshavens yta förväntas stiga med 18 till 59 centimeter fram till slutet av 2000-talet.

Källa: FN:s klimatpanels hemsida <http://www.ipcc.ch>

Sternrapporten visar på konsekvenserna

The Stern Review on the Economics of Climate Change, populärt kallad Sternrapporten, fick sitt namn efter den brittiske ekonomen Nicholas Stern, tidigare chefsekonom vid Världsbanken. Den rapport han lade fram 2006 visade på tänkbara konsekvenser av klimatförändringarna.

Stern målade upp ett tänkbart framtidsscenario och försökte att räkna ut vad klimatförändringarna kommer att kosta oss. Enligt Stern blir kostnaden för fem graders temperaturökning fram till år 2100 mellan 5 och 20 procent av den globala bruttonationalprodukten, BNP. Om vi däremot

bromsar temperaturökningen relativt snart kan kostnaden sjunka till en procent av världens samlade BNP.

Stern mötte viss kritik från personer som menade att hans rapport var för osäker och alltför pessimistisk. Den fick ändå ett stort genomslag. Några av de viktiga slutsatser Stern drog var att miljöförstöring inte går att rätta till efteråt. Dessutom kan vi inte förutsäga katastrofer och olyckor som kan följa i spåren av klimatförändringarna.

Arktis isfritt om några år

Att det blir varmare på jorden gör att områden som tidigare varit täckta av is nu blir allt grönare. Det gäller exempelvis isen vid polerna. Redan 2002 visade en mätning att havsistäckets på Arktis (Nordpolen) hade minskat med nio procent mer än medelvärdet för de senaste årtiondena.

Sommaren 2012 kom nya larmrapporter om att ismassan på Arktis smält 50 procent snabbare än enligt de tidigare beräkningarna. Resultaten bygger på data från satelliter som används för att mäta tjocklek och utbredning av istäckets. På ett år har hela 900 kubikkilometer is försvunnit från ishavet. Istäckets kan vara helt borta om bara några år. På 30 år har isen minskat med cirka 70 procent.

Istäckena vid polerna är viktiga eftersom de reflekterar bort solstrålarna från jorden. Dessutom avges metangas från havsbotten och frigörs i atmosfären när isen smälter. Metangas är en av de viktiga växthusgaserna som också driver på klimatförändringarna.

Även norr om Kanada och på Grönland kan man se hur istäckan som för tio år sedan var cirka sex meter nu bara är tre meter tjocka. Förr fanns ett snötäcke på vintrarna som täckte Ryssland, Kanada och Skandinavien, när det försvinner bidrar det också till uppvärmningen.

Källor: *Sternrapporten*, 2006, *Guardian* 2012-08-11

”Preliminära analyser av insamlade uppgifter pekar på att förlusten av is under sommaren i den arktiska regionen kan vara betydligt större än vi tidigare trott. Mycket snart kommer vi att få uppleva det ikoniska ögonblicket, en dag på sommaren, när vi tittar på satellitfoton och ser ingenting alls som täcker Arktis, bara öppet vatten.”

Seymour Lacon, Center för polarobservation vid Londons universitet

Så påverkas vi av växthuseffekten

Ju varmare det blir på jorden, desto mer värms oceanerna upp. Detta blir en ond cirkel, eller snarare en stegrande spiral. Det blir mildare för att det är mindre is och snö, och eftersom det är mindre is och snö blir det ännu mildare.

En del av den strålning som kommer från solen, och som tidigare reflekterats vid polerna på isar och glaciärer och studsat ut i atmosfären igen, absorberas nu av vatten och jord. Detta gör att temperaturen stiger och det påskyndar smältningen ännu mer.

Ett extremare klimat: Klimatförändringarna innebär som sagt inte att det blir varmare överallt, det kan också bli kallare beroende var på jorden vi bor. Men antalet extremt heta dagar på jorden har ökat kraftigt sedan 1950-talet. Mängden nederbörd varierar också. Det blir generellt mer regn i områden som redan har stor nederbörd och torka där det redan i dag finns problem med för lite regn.

Regn och översvämningar: Nederbörden har ökat sedan början av 1900-talet på högre breddgrader medan den minskat i många tropiska och subtropiska områden. Mer regn ökar

riskerna för översvämningar, det kan göra att människor måste fly från hus och hem. Jorderosion kan drabba odling och förstöra byggnader.

Torka och svält: Närmare ekvatorn kan ett varmare klimat få förödande konsekvenser och leda till torka och svält. Det finns allvarliga risker för livsmedelsbrist i till exempel södra Afrika som redan i dag har svårt med vattentillgång och där svältkatastrofer är vanliga.

Världens floder riskerar att torka ut, även floder, som Donau, som ligger relativt långt norrut. Torkan drabbar inte bara områden kring ekvatorn. Även i Sydeuropa kan konsekvenserna bli så påtagliga att både turistnäringen och jordbruket får problem.

Dramatiska väderförändringar: Även kortare perioder av isfria poler gör att temperaturen stiger i oceanerna vilket påverkar klimatet på ett kraftfullt sätt. Förändrade strömmar i oceanerna kan leda till dramatiska väderförändringar. Vi kan räkna med fler oväder och naturkatastrofer. Ett resultat av väderförändringarna är fler höststormar på våra breddgrader. När det är is- och snöfritt bildas mer värme i atmosfären och mer energi. Högtryck och oväder påverkas av öppet vatten.

Havsnivån stiger: Att havsnivån stiger drabbar förstås i synnerhet de som bor i kustnära områden. Det finns öriken i Stilla Havet och Atlanten som redan bygger bostäder på konstgjord mark. Vissa öar kan försvinna helt när havsnivån stiger. I framtiden kan hela länder tvingas till evakuering. I mer låglänta länder kanske det i stället blir svåra översvämningar på grund av den ökade nederbörden och issmältning i bergsområdena.

Djur och växtliv påverkas: En tredjedel av den naturliga levnadsmiljön för växter och djur kan vara borta inom 100 år. Kanske uppstår liknande miljöer någon annanstans, men det

är osäkert var och hur. Arter som är beroende av en viss miljö hotas av utrotning, detsamma gäller växter. Mest sårbara är de växter och djur som redan nu är drabbade av miljöförstöring och skövling.

Den biologiska mångfalden minskade med cirka 30 procent 1970–2008 men i tropiska länder var minskningen hela 60 procent.

Isbjörnarna riskerar att försvinna när isarna smälter kring Arktis. Den nordatlantiska laxen har minskat drastiskt på grund av förhöjd havstemperatur. Laxen behöver mer mat ju varmare det blir i havet, och om det blir för varmt riskerar fisken att svälta ihjäl. Förutom glaciärerna påverkas även korallrev och såväl nordliga som tropiska skogar. En tredjedel av världens skogar är hotade och kan komma att försvinna under detta århundrade.

Sjukdomar: Ett varmare klimat riskerar att leda till ökad spridning av tropiska sjukdomar som till exempel malaria. Sjukdomar som tidigare bara fanns i tropiska länder kan spridas till andra delar av världen.

Källor: National Snow and Ice Data Center, 2012, Världsnaturfonden, WWF, 2012.

Fakta om klimatförändringar

Förmodligen började klimatet förändras redan vid industrialismens början. Men skillnaderna har märkts tydligare sedan andra världskrigets slut 1945 och mer och mer på senare år.

Den globala medeltemperaturen har ökat med drygt 0,7 grader på 100 år. Det har sannolikt aldrig varit varmare på den norra delen av halvklotet på minst 1300 år.

En klimatsimulering från den brittiska vädertjänstens forskningscentrum (Hadley Centre) visar att så mycket som 40 procent av jordens yta kan drabbas av allvarlig torka inom hundra år (i dag är det cirka 8 procent). Områden med extrem torka kan öka från

3 till 30 procent om inte utsläppen av växthusgaser minskas.

Redan märks torka och värmeböljor. En rapport från WWF visar att den förstärkta växthuseffekten med största sannolikhet var en nyckelfaktor när Australien drabbades av den värsta torkan hittills år 2002. En värmebölja som krävde 35 000 människoliv svepte samma år över Europa och även städer i USA och Indien upplevde enorma värmeböljor.

Under 1900-talet har havsytan höjts med nästan två millimeter per år, efter att ha legat nästan stilla under 3 000 år. De senaste årtiondena har takten på höjningen ökat till tre millimeter per år. Havsytan kan stiga med 18–59 centimeter fram till 2011 enligt FN:s klimatpanel IPCC.

EU:s miljöbyrå, EEA, har räknat ut att nästan två tredjedelar av alla katastrofer i Europa sedan 1980 orsakats av stormar, översvämningar och extremt väder. Detta har kostat stora summor, och de ekonomiska förlusterna har fördubbats på 20 år. Röda Korsets årliga katastrofrapport uppger att uppskattningsvis 25 miljoner människor har tvingats fly från sina hem på grund av någon naturkatastrof sedan 1998.

Så påverkas Sverige av klimatförändringarna

Redan märks att vi har mer regn och mindre snö och is i Sverige på grund av att det blivit varmare. Men hur vi påverkas av klimatförändringarna på lite längre sikt är svårare att bedöma.

I södra Sverige kan det bli både torrare och varmare. Men under höst och vinter blir det förmodligen mer nederbörd, regn och snö över hela Europa. Detta kommer att märkas extra tydligt i de norra delarna. Nederbörden i Sverige var nästan sju procent större de senaste femton åren jämfört med den tidigare femtonårsperioden. I det inre av Norrland handlar det om hela 15 procent mer nederbörd den senaste femtonårsperioden jämfört med den tidigare.

Även de svenska glaciärerna krymper, och islossningen inträffar cirka 20 dagar tidigare i södra Sverige och tio dagar tidigare i norra Sverige jämfört med för 40 år sedan.

Vi måste agera snabbt

Det är inte längre bara den rika världen som gör av med mycket energi och tär på jordens resurser. Människor i medelinkomst- och utvecklingsländer vill gärna leva som vi gör i västvärlden. Det är därför viktigt att vi i väst tar första steget genom att tänka över hur vi lever och börja ta mer hänsyn till naturresurser och ekologiska system.

Vi måste minska våra utsläpp och det genast. Men det är många länder som inte gör det, och det har blivit svårare att diskutera klimatpolitik efter den senaste finanskrisen då ländernas regeringar ofta prioriterar ekonomin och jobben i stället.

Det är nödvändigt att samarbeta över gränserna för att åstadkomma förändringar, och EU har blivit en allt viktigare aktör. EU:s klimatpolitik utgår från de bedömningar som gjorts av FN:s klimatpanel (IPCC) och det tillhörande så kallade Kyotoprotokollet.

Vid EU-toppmötet 2007 enades EU:s stats- och regeringschefer om att minska EU:s utsläpp av växthusgaser med 30 procent till år 2020 under förutsättning att andra industriländer gör det samma. EU hoppas på en global uppgörelse och i väntan på en sådan lovar EU att minska med minst 20 procent till 2020 (jämfört med 1990 års nivå).

EU lovade också att satsa på mer förnybar energi, 20 procent av EU:s energikonsumtion ska komma från sådana energikällor och andelen biodrivmedel ska vara minst 10 procent.

Den svenska riksdagen har bestämt att de svenska utsläppen av växthusgaser ska minska med 40 procent till 2020 jämfört med 1990. För att åstadkomma detta pekas framför allt tre områden ut som det gjorts särskilda handlingsplaner för: en fossiloberoende transportsektor, förnybara energikällor och bättre förutsättningar för att skapa en effektivare användning av energi.

Krisen hotar framstegen

Finanskrisen i världen har slagit hårt mot de goda intentionerna när det gäller klimatfrågan. 2009 beslutades att de rika länderna i världen skulle satsa motsvarande 10 miljarder svenska kronor om året under tre år (2010–2012) för att hjälpa de fattiga länderna med sin klimatomställning.

Det är bara en tiondel av det mål som satts upp om att bidra med 100 miljarder till år 2020, och mycket tyder alltså på att detta mål inte kommer att infrias. Även Sverige har förklarat att vi inte tänker fortsätta vara ledande i vårt arbete kring klimatfrågor. I stället har vi halverat vårt klimatbistånd till fattiga länder.

I början av december 2012 avslutades ett internationellt klimatmöte i Doha som var en besvikelse för de som vill se ett kraftfullt arbete för att minska klimatkrisen. Resultatet efter 12 dagars förhandlingar var en kompromiss som innebär att Kyotoprotokollet förlängs till 2020 och att nya samtal ska föras under den tiden.

Men Kyotoprotokollet, som trädde i kraft 2005, omfattar endast 15 procent av världens utsläpp. Inga beslut togs i övrigt om skärpta miljömål eller nya begränsningar av utsläppen.

Näringslivet tvekar inför kraven

Ett stort problem är att få med näringslivet, vilket är en förutsättning för ett framgångsrikt klimatarbete. Det finns industrigrupper inom EU som aktivt motarbetar försöken att skärpa utsläppsmålen på en europeisk nivå med hänvisning till problem med de europeiska företagens konkurrenskraft.

Delar av det europeiska näringslivet menar att Europa för närvarande inte kan gå i bräschen för en mer radikal miljöpolitik mot bakgrund av hur hårt den finansiella krisen slagit mot länderna. I dessa kretsar höjs också röster som ifrågasätter scenariot med fyra graders uppvärmning om

inte klimatarbetet intensifieras.

Men det finns också andra grupper inom näringslivet som verkar för att förbättra klimatarbetet. Hösten 2012 gick nio svenska mellanstora företag samman i något som döptes till Hagainitiativet där de lovade att minska sin klimatpåverkan med minst 40 procent till 2020.

Källa: *Klimathotet klyver näringslivet*, SvD, 2012-12-14.

”Det finns också en risk att vi får en komet som slår ner på jorden. Eller att vi drabbas av jordbävning. Människan har ett behov att se faror, men de förändringar som skett hittills (på klimatområdet, vår anmärkning) är bara positiva.”

Per-Olof Eriksson, f d VD på Sandvik (SvD, 2012-12-14).

De fattiga drabbas värst

Klimatkatastrofen drabbar alla på olika sätt, men allra värst drabbas människor i utvecklingsländerna och de som redan har det sämst. Människor i fattiga delar av världen betalar det kanske högsta priset för en klimatförändring som till stor del åstadkommits genom att våra företag skapat vinster och genom att vi i den rika delen av världen har höjt vår välfärd och konsumtion. De rika länderna påverkar miljön ungefär fem gånger så mycket i negativ riktning som de fattiga länderna.

Att det blir varmare är en större katastrof för länder där det redan är väldigt varmt, främst kring ekvatorn. Förutsättningarna för att kunna odla försämras på grund av torka och brist på vatten. Följden kan bli skördekatastrofer, svält och massflykt som påverkar hela länder och regioners ekonomier. Vissa länder i tropiska områden kan bli mer eller mindre omöjliga att bo i.

Stigande havsytta ökar risken för översvämningar och

erosion i kustnära områden, risken är också att saltvatten tränger in och förstör dricksvatten och även det vatten som används i odlingen. Tillgången på både mat och vatten kan alltså försämrats radikalt. Klimatförändringarna påverkar också människors hälsa och uppvärmningen ökar risken för undernäring och olika infektionssjukdomar.

Källa: Världsnaturfonden, 2012.

Sverige och EU:s klimatarbete

Vid EU-toppmötet våren 2007 beslutades att EU ska sänka utsläppen av växthusgaser, främst koldioxid, med 30 procent jämfört med 1990 års nivå till 2020 under förutsättning att andra industriländer i världen följer efter. I väntan på detta (bland annat har USA tvekat) har EU satt målet till 20 procent.

EU har också beslutat att 20 procent av EU:s energikonsumtion ska komma från förnybara energikällor 2020 och att andelen biodrivmedel ska vara minst 10 procent. Målet är också att öka effektiviteten av energianvändningen med 20 procent.

EU-länderna var inte eniga när besluten togs. En stridsfråga var om klimatmålen ska anses bindande, vilket Sverige och Tyskland krävde, eller inte bindande vilket en grupp länder med Frankrike i spetsen ansåg. Tyskland lyckades till sist driva igenom att målen är bindande.

Målen sätts för varje nation för sig, medlemsländerna ska ha egna handlingsplaner för hur de tänker förverkliga målen. Det ställs lägre krav på länder som Polen och Tjeckien och högre krav på utvecklade industriländer som Tyskland och Sverige.

En del av arbetet för att minska utsläppen är försäljning av utsläppsrätter. Kritikerna menar att tilldelningen har varit alldeles för riklig, priserna har därför dumpats och företag

som fått för stora utsläppsrätter har kunnat sälja dessa och i realiteten inte alls minskat sina utsläpp.

En kontroversiell del av EU-kommissionens rapporter är också att man ofta uttalar sig positivt om kärnkraften som en ren energikälla som inte skapar problem för klimatet.

Målet är att Sverige ska vara ett föregångsland som kan visa vägen för andra länder vad gäller insatser. Halva Sveriges energianvändning ska komma från förnybara energikällor år 2020. 2030 ska alla fordon vara borta som drivs med fossil energi som bensin. Enligt regeringens planer ska nettoutsläppet av växthusgaser vara nere på noll år 2050.

Frågan är om detta räcker. Om vi ska klara det klimatmål som EU satt upp om att temperaturen ska öka med högst två grader måste dagens utsläpp minska med minst 60 procent fram till år 2050.

Källa: En sammanhållen klimat- och energipolitik, regeringsproposition som antogs av riksdagen i juni 2009.

Frågor

Vilka är de största hindren för att klimatmålen ska uppnås?

Vilka orsaker finns till att så många EU-länder först inte ville gå med på klimatmålen i EU?

Vilka chanser har vi att påverka andra länder i EU och globalt? Våra egna utsläpp är ju trots allt en ganska liten del av det stora problemet.

Hur får vi en hållbar utveckling?

Vårt ansvar för miljön handlar inte bara om klimatet. Det är viktigt att ha en helhetssyn på miljöfrågorna. Vi måste tänka på att det vi gör i vår del av världen hänger samman med det som sker på andra platser, det räcker inte att tänka nationellt.

Ett nyckelbegrepp för många i dag är hållbar utveckling.

Det betyder enkelt uttryckt att utvecklingen inte får ske på ett sätt som drabbar kommande generationer. Vi måste hitta ett ansvarsfullt sätt att leva och hantera våra resurser.

Begreppet hållbar utveckling (på engelska sustainable development) myntades 1987 av den norska politikern Gro Harlem Brundtland när hon var ledare för FN:s kommission för miljö och utveckling, den så kallade Brundtlandkommissionen.

Det finns tre dimensioner av hållbar utveckling:

1. Social utveckling
2. Ekonomisk utveckling
3. Ekologisk utveckling

Hållbar utveckling är när ingen av dessa tre dimensioner är mer viktig och värdefull än någon av de andra två. För att skapa hållbar utveckling behövs alla tre dimensionerna. Det är alltså viktigt att vi inte bara tänker oss hållbar utveckling som en fråga om att förbättra miljön.

Hållbar utveckling handlar om att skapa ett samhälle som är demokratiskt, där människor känner att de kan vara med och påverka samt vill och kan ta ansvar, oavsett vilka vi är och var vi kommer ifrån. Det måste tas hänsyn till både miljön och människors hälsa när beslut fattas om hur samhället ska se ut.

Begreppet hållbar utveckling kan verka lite vagt. Ett skäl är att det är flera olika saker samtidigt: ett mål, en metod och ett förhållningssätt. Men samtidigt är det något som de flesta är överens om är oerhört viktigt att diskutera.

”En hållbar utveckling är en utveckling som tillgodoser våra behov i dag utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodosesina behov.”

Ur *Vår gemensamma framtid*,
Brundtlandkommissionen.

Överkonsumtion och transporter

Konsumtion av varor som kläder och teknikprylar har vuxit explosionsartat. Detta tär på miljön på många sätt. Att förbrukningen ökar beror delvis på att konsumtionsvaror blivit allt billigare eftersom de i högre utsträckning produceras i låglöneländer.

Konsumtionen i världen fördubblades på drygt 20 år, mellan 1975 till 1998. Fortsätter vi i samma takt kommer vi att behöva två planeter 2030 enligt Världsnaturfondens beräkningar. Denna konsumtionsexplosion är dock inte jämnt fördelad över jorden.

Ju mer vi konsumerar desto mer skräp skapar vi. Avfallsmängden i de industrialiserade länderna har nästan tredubblats per person under de senaste 20 åren. Visserligen har miljön blivit något bättre i vårt eget land. Det beror delvis på att miljöfarlig produktion som till exempel textil- och läderproduktion flyttat utomlands. Men det betyder ju att människor i andra delar av världen i stället drabbas.

Det är inte bara Sverige som exporterar sina miljöproblem. I New York producerar invånarna så mycket sopor att staden inte kan ta hand om det. Periodvis exporteras därför sopor mot betalning, oftast till länder i Latinamerika. Eftersom fattiga länder vanligen inte har någon bra sophantering får det ofta en negativ inverkan på miljön när mängden sopor ökar.

Ett annat stort problem som är dåligt för miljön är att vi transporterar produkter och råvaror allt längre sträckor, i realiteten ofta flera gånger eftersom råvaror och tillverkning finns på olika ställen. Även det som odlas eller tillverkas i Sverige har svårt att konkurrera med varor från andra världsdelar eftersom dessa produkter ofta är billigare. Det är miljön som får betala priset.

Överutnyttjande av resurser

Tidigare talades det mycket om att vi håller på att göra slut på våra naturresurser som olja och mineraler, och att vi kanske inte lämnar något kvar till våra barn och barnbarn. Därför pratade man om att det är viktigt att hitta alternativ som inte tar slut som förnybara energikällor.

Men problemet är egentligen större än så. Vi gör slut även på det som skulle kunna räcka i oändlighet eftersom vi använder det på ett kortsiktigt sätt. Man kan säga att vi missbrukar eller överutnyttjar jordens resurser. Vi använder hav, skogar, jord och luft på ett sätt som gör att den biologiska mångfalden minskar.

Ett exempel är fisket. Fisk har varit den viktigaste proteinkällan för många människor. Nu är 60 procent av världens fiskevatten utfiskade eller på väg att bli det. Det beror bland annat på att fiskeindustrin har börjat använda så effektiva metoder att de nästan inte lämnar någon fisk kvar. Allt i jakten på högre vinster.

Förr praktiserades ett slags växeljordbruk där man odlade olika grödor och ibland lade jorden i träda för att vila. Men effektiviseringen har medfört att man satsat alltför ensidigt på de mest lönsamma grödorna. Det betyder att jordarna riskerar att utarmas och kan bli oanvändbara på sikt.

Vi hugger ner skog som kan absorbera koldioxiden och som kan hålla tillbaka klimatförändringarna. Det avverkas ungefär 13 miljoner hektar skog per år i världen, vilket motsvarar en tredjedel av Sveriges yta eller 40 fotbollsplaner per minut.

Källa: Naturskyddsföreningen, SVT:s hemsida Planeten, 2012.

Vattenbrist

En genomsnittlig svensk förbrukar 160 liter vatten per dygn eller drygt 300 liter om vi också räknar in det vatten som vi

förbrukar i skolan och på jobbet.

Samtidigt saknar 780 miljoner människor i världen tillgång till rent vatten. De kanske måste betala för varje droppe eller bära vattnet i olika kärl från mer eller mindre otillgängliga brunnar långt bort. En miljard människor har inte tillgång till rent dricksvatten.

Tillgång till vatten är en viktig del av hållbar utveckling och bidrar till fattigdomsbekämpning, bättre hälsa och livskvalitet. Den som saknar rent vatten kanske dricker vatten som är förorenat och kan inte tvätta sig ordentligt. Smutsigt vatten kan ge diarréer och sjukdomar. Varje dag dör cirka 5 000 barn på grund av brist på vatten eller dåligt vatten.

Hur mycket vatten behöver vi? FN räknar med att 25–45 liter per person skulle räcka mer än väl. I fattiga länder på landsbygden får många klara sig med 10 liter vardera för att klara alla sina behov. De flesta människor som saknar vatten finns i fattiga länder i Asien, högst andel av befolkningen som saknar rent vatten finns i södra Afrika.

De som gör av med mest vatten är inte privatpersoner utan industrin. I Sverige gör industrin av med ungefär 67 procent, hushållen står för mindre än en femtedel.

Källa: Unicef, FN-förbundet, 2012.

Tillväxt och hållbar utveckling

Det tas ofta för givet att det krävs god ekonomi och ekonomisk tillväxt om vi ska kunna få det bättre. Mycket av Sveriges välfärd byggdes upp under 1950- och 1960-talen då den svenska industrin gick för högvarv. På samma sätt tänker vi oss att utvecklingsländerna ska lyfta sig ur fattigdomen genom att bedriva handel och förbättra sin ekonomi.

Ekonomisk tillväxt har länge setts som förutsättningen för att vi ska ha råd att förbättra välfärden, klara jobben och genomföra förbättringar. Nu anser allt fler att det är dags att

tänka om. Tillväxt har ofta skett på miljöns bekostnad och så kan vi inte fortsätta i längden. Frågan är vad vi ska göra i stället.

Vissa menar att vi borde gå tillbaka till ett annat sätt att leva då vi klarade oss med mindre resurser, alltså en återgång till äldre tider där vi i de rika länderna sänker vår standard.

Andra kanske inte ser att det behövs en fullt så dramatisk utveckling utan tror att ny teknik och uppfinningar av olika slag kan minska utsläpp och energianvändning. Men vissa uppoffringar krävs, vi kanske måste minska vårt resande och vår konsumtion och se till att bättre ta tillvara det vi har och producerar. Slit- och slängkulturen kritiserar, att tära mindre på naturtillgångar i produktionen och att återanvända material är exempel på lösningar.

Ytterligare ett sätt att se det är att vi visst kan fortsätta att ha en tillväxt, men utan en generell ökning av produktionen. Tillväxten kan istället bygga på att fler människor får tillgång till exempelvis välfärd, utbildning och hälsa. Det kallas ibland hållbar tillväxt.

Hållbar tillväxt handlar om att minska slitaget på människor och miljö. Men också om att utnyttja miljön för att skapa tjänster och produkter som är positiva för människor och miljö. En hållbar tillväxt innebär alltså att förbättringar som görs för människor och miljö också ska skapa nya möjligheter och arbetstillfällen. Hållbar utveckling kan på sikt bli en framgångsindustri, något som vi kan exportera till andra länder.

Ett annat begrepp som används är ”den gröna ekonomin”. Sverige försöker visa att minskade utsläpp av växthusgaser visst kan kombineras med ekonomisk tillväxt. Utsläppen av kväveoxider har minskat med cirka 60 procent sedan 1990.

Sverige vill vara ett föregångsland och hoppas att utmaningen att minska utsläppen ska bli en ”ekonomisk hävstång för jobb, export och tillväxt” som det står på regeringens hemsida. Frågan är om fattiga länder kan göra som vi och

ställa om till en mer hållbar produktion. Avvägningen mellan ekonomisk tillväxt och miljö kan vara svår i länder som har svag ekonomi och stora skulder till andra länder. Då är frestelsen stor att ta varje chans att förbättra landets ekonomi.

Frågor:

Fundera kring begreppen hållbar utveckling och hållbar tillväxt. Är det bra att använda sådana uttryck? Vad innebär de?

Hur hänger fattigdomsfrågan ihop med hållbar utveckling?

Problemet är inte bristen på teknik utan att det saknas politiska beslut som tar tillvara kunskap. Vad gör vi för att förändra detta?

Läs mer:

Hemsidor

Naturvårdsverket: www.naturvardsverket.se/klimat

Vägverket: www.vv.se

Energimyndigheten: www.energimyndigheten.se

SMHI: www.smhi.se

Världsnaturfonden: www.wwf.se

Global Utmaning: www.globalutmaning.se

Böcker och rapporter

Världsnaturfonden: *Living planet report*, 2012 .

En sammanhållen klimat- och energipolitik, regeringsproposition som antogs av riksdagen i juni 2009.

Naturvårdsverket: *Vad händer med klimatet? – 10 frågor och svar om klimatförändringen*, 2008.

Jonstad, David: *Vår beskärda del – en lösning på klimatkrisen*, Ordfront, 2009.

Åhlström, Per: *Tänk kallt – kylig politik mot varmt klimat*, Premiss, 2008.

DVD

En obekväm sanning, Al Gores film om klimatkrisen, 2006.

Se även hemsida: www.algore.com

Tidskrift:

Effekt – magasin om klimatfrågan